

Versteend of bezield?

De aanwezigheid van religie in materiële en topografische herinneringen aan de oorlog

'Plaatsen van herinnering' als aanleiding

Het concept van 'lieux de mémoire', 'Orte der Erinnerung' of 'plaatsen van herinnering' heeft zich sedert een aantal jaren een vaste plek verworven in de beoefening van de geschiedeniswetenschap. Illustratief wat ons land betreft is het feit dat in 2005 het eerste deel kon verschijnen van een reeks *Plaatsen van herinnering*, in 2006 en 2007 gevolgd door nog eens drie delen.¹ Met die serie van vier bijzonder fraai uitgegeven boekwerken werd teruggegrepen én voortgebouwd op een veel bescheidener opgezette publicatie, die al in 1995 op de markt was gekomen en was getiteld *Waar de blanke top der duinen en andere vaderlandse herinneringen*.² Dat was een bundeling van twaalf reeds eerder in *NRC Handelsblad* gepubliceerde essays over Nederlandse geheugenplaatsen. Die teksten fungeerden mede als een soort vingeroefening, bedoeld om te bezien of dit in 1984 door Pierre Nora in Frankrijk geïntroduceerde concept, waarin collectieve herinnering, geschiedenis en geschiedschrijving op een harmonische manier met elkaar verbonden worden, ook op Nederland toegepast kon worden. Dat bleek inderdaad het geval en dus werd op initiatief van de Leidse emeritus-hoogleraar H. (Henk) L. Wesseling in 2003 het plan opgevat een serie van vier delen op te zetten, waarin via een bespreking van viermaal veertig representatieve 'plekken' heel de Nederlandse geschiedenis in herinnering werd geroepen en door middel van evenzoveel foto's in beeld werd gebracht. Daarbij moest het – anders dan bij het Franse voorbeeld – gaan om plekken die werkelijk bezocht konden worden, plekken waar anno nú nog iets te zien is. N. (Niek) van Sas, de redacteur van *Waar de blanke top der duinen en andere vaderlandse herinneringen*, heeft in dit verband treffend gesproken van 'het vastgoed van de herinnering'.³ De vraag of al die gepresenteerde lieux de mémoire nu werkelijk in het collectieve geheugen van Nederland gegrift staan en dus het karakter hebben van breed gedeelde herinneringen, is een andere. Misschien is het

Prof. dr. J.Y.H.A. Jacobs is als kerkhistoricus verbonden aan de Universiteit van Tilburg.

¹ Achtereenvolgens betrof het: Wim van den Doel (red.), *Plaatsen van herinnering. Nederland in de twintigste eeuw*, Amsterdam, 2005; Jan Bank en Marita Mathijssen (red.), *Plaatsen van herinnering. Nederland in de negentiende eeuw*, Amsterdam, 2006; Maarten Prak (red.), *Plaatsen van herinnering. Nederland in de zeventiende en achttiende eeuw*, Amsterdam, 2006; en Wim Blockmans en Herman Pleij (red.), *Plaatsen van herinnering. Nederland van prehistorie tot Beeldenstorm* (Amsterdam 2007).

² N.C.F. van Sas (red.), *Waar de blanke top der duinen en andere vaderlandse herinneringen* (Amsterdam 1995). Aan de twaalf geselecteerde zowel tastbare als symbolische 'plekken' gaat een inleidend essay vooraf, waarin enigszins gepoogd wordt de gemaakte keuzes te verantwoorden.